ARCHIVU
pentru filologia si istoria.

Nr. XXIV. 20. Aprile 1869.

XLI.

Conferenti'a filologica dein Sabiniu, 1860.

In 2. Oct. 1860, precum se scie, se intrunira in Sabiniu unu numeru nu prea mare de romani literati dein Trni'a, convocati prein unu decretu ministeriale, pentru a se consultá asupr'a unui proiectu de Ortografi'a romana cu litere latine, — care convocatiloru se comunicà de una data cu convocarea loru, cu scopu destulu de practicu si laudabile, cá membrii acestei Conferentie, carea in urma se numì Comisiune filologica, se aiba ocasiune de a meditá asupr'a acestei cestiuni in a-ante de a se intruní in comisiune.

Decursulu aceloru consultari inca este benesioru cunoscutu dein protocolulu acelei conferentie, publicatu si in separatu, dar' si in Actele Asociatiunei trne. dein a. 1862, la paginile 178 urmatorie. De acea nu mai este nevolia a ne ocupá cu espunerea mai detaliata a celoru petrecute in senulu conferentiei in cele siesa dîle, câtu tienù comisiunea. Cu tote cà prea bene erá, deca nu numai resultatulu desbateriloru, dar' celu pucinu si documentele justificative, cumu se dîce, se publicau totu de una data, fiendu cà dein publicarea loru, dupa noi, mai multa lumina se facea, si conferenti'a erá scapata de multe suspitiunari sî acusari grele, ce numai decâtu s'au redecatu asuprai.

Atare publicatiune astadi pote cà nu ar' mai fí cu potentia a se face, de câtu numai prein Dn. Dr. P. Vasiciu, care erá insarcinatu dein partea regimelui cu convocarea Comisiunei, si cui s'au amanuatu tote actele si corespundentiele relative la acea Comisiune, er' celoru alalti membri le lipsescu.

Noi insine, care amu luatu parte activa in acele conferentie, inca nu avemu afora de protocolulu publicatu, nemica a mâna, si cu tota buna volienti'a nu amu mai poté astadi dá nemica la lumina, — de câtu cele ce se referescu numai la activitatea nostra, cari inca suntu prea pucine — doua la numeru.

Unulu este operatulu nostru, seau Reflesiunile, asupr'a proiectului de ortografia amentitu, de cari se face amentire in protocolu la loculu citatu p. 185, si inca nu s'a publicatu.

Alt'a este una scrisoria adresata catrà unu amicu, membru alu Comisiunei, asupr'a corespundentiei dein diurnalulu Viuese, numitu Calatoriu (Wanderer) nr. 220 date 23 Sept. 1860, critisate in Gazet'a Trniei nr. 41.

Cari fiendu cà dupa opiniunea nostra potu se reverse ore care lumina pentru mai chiara intielegerea unoru punte dein protocolu, le adaugemu acì pre amendoua.

I.

Convocatiunea Comisiunei, cu scopulu aretatu de a esaminá unu proiectu de ortografia comunicatu dein partea regimelui, desteptase in unii omenii temerea, cà regimele cu acestu midiu-locu nu voliesce de câtu a impune, seau octroiá, si in literatur'a romana una sistema absolutistica, cumu octroiase panà acì atâte alte mesure politice administrative, si chiaru si literarie, dein cari una parte incà si pana astadi suntu in vigore.

Dein acestu puntu de vedere, unu romanu zelosu pentru literatur'a romana, si nu prea amicu ideeloru politice, ce domnieau pre atunci, nu se indoí a dá spresiune acelei temeri cu multa libertate in articlulu diurnalului amentitu, care in cercure-le gubernamentali, celu pucinu in cele dein Sabiniu, produse una neplacuta impresiune, inse pentru caus'a romana cu atât'a mai bene.

Resultatulu fù, cà deca si nu s'a respinsu oficialmente imputatiunea aruncata regimelui, dar' dein partea Comisariului gubernamentale Comisiunea fù asecurata, cà atare tendentia nu intra in vederile regimelui, si Comisiunea se sierbì de asta dechiaratiune a regimelui pentru a dechiará la protocolu, p. 183, si dein partea sa, cà nu im-

partasiesce acele temeri, de si in adeveru unii membri le aveau.

Unulu dein membri inse, nemultiaminduse numai cu asta dechiaratiune protocolaria a Comisiunei, crediù de neaparata necesitate, a combate si pre calea diurnalistica acea temere a Corespundentelui, sî a apará de nou intentiunile bune ale regimelui, in nr. amentitu dein G. Tr.

Scrisori'a nostra in urm'a acestor'a suná asia :

Blasiu 2/14 Oct. 1860.

„Frate si amice! Me vei liertá, deca cu asta antania ocasiune dupa despartîrea nostra dela Comisiune, erasi voliu se ve vorbescu ceva de Comisiune si ortografia. Ci dorenti'a de a porurea de a impacá cugetele toturoru romaniloru, si mai de a prope ale omeniloru nostri, me provoca orecumu si acum'a a Ve scrie pucinele, totu numai dein acelu scopu si puntu de vedere, nu dein altulu.

„D. Vostra ati combatutu cu focu in nr. 41. alu Gazetei articlulu dein Wanderer, si nu am nemica, in contr'a ideeloru, ce ati desfasiuratu. Dein contra, eu inca sum totu de aceeasi parere cu D. Vostra in respectulu literaturei nostre si asociatiuniloru literarie. Ba inca si intru aceea me unescu cu totulu la ide'a D. Vostre, cumu cà avemu chiaru una detorentia, de a nu scapá dein mâna una ocasiune atâtu de bene venita, de a ne intruní si de a ne cointielege intre noi, care ne o dede guberniulu de buna volia si pre neasteptate. De acea si io, si noi toti, cu doru ne amu adunatu la unu locu, sacrificandune interese-le particularia altoru interese de una natura mai inalta si mai pretiosa de câtu cele private; si credu, ca totu romanulu, in care e desvoltatu semtiulu nobile catrà natiunea sa, cu asemene nepregetare ar' fí alergatu la loculu intrunirei fratiesci.

„Panà acì suntemu de una parere, si nu este intre noi nece cea mai mica umbra de diferentia. Inse intru altele, ce urmeza, pote cà nu suntemu deplenu cointielesi, si de aceea-mi luai libertatea de a Ve scrie, pentru cá, deca s'ar' poté, si intru acele se ne cointielegemu.

„D. Vostra ati combatutu dîsulu articlu, nu numai cu focu, ci dupa a mea parere si prea aspru. Io nu l'am vediutu, si nu l'amu percursu, decâtu numai una data, si asta data, inca numai intre sgomotulu conversatiunei in cas'a Dlui P. V. Mai in a-ante audîsemu numai de elu, dein gur'a Dlui A., cu doue dîle mai in a-ante.

„Inse mie, Dlu mieu, dupa câtu potui precepe deintru una lectura cursoria, mi se parù, cà autoriulu articlului a scrisu mai multu dein puntu de vedere natiunale si amicu, decâtu dein semtiu ostile, pentru noi. Elu, mi se pare, cà numai volî se apere aceea, ce noi cu totii amu recunoscutu la comisiune: Cumu cà, a despune despre ortografi'a romanului, nu e de competenti'a unui guberniu, ci de a natiunei prein literatii ei.

„Autoriulu articlului, dein acestu puntu de vedere, aflandu cà regime-le pasiesce la midiu-locu, avù temerea, carea o descoperiramu si noi toti, cà guberniulu in urm'a urmeloru, adunandu una suma de opiniuni disparate, si nefiendu in stare de a judecá dela sene, care ar' fí opiniunea cea mai adeverata, pote se alega si se decreteze chiaru pre cea mai falsa.

„Frate! Si io, si altii, dupa, cumu credu io, mai multi, candu amu vediutu acelu Proiectu, ce ne-l' a propusu guberniulu spre desbatere, acceptare seau coregere, ne au luatu fiori, si nu am potutu se nu me temu, cà va se patîmu una nevolia mare, de nu ne vomu scí apará dein tote poterile.

„Dá, Dle, ast'a se potea templá prea liusioru, deca nu ne intielegemu cu totii intru un'a. Dar' nece acumu, periclulu nu e delaturatu de totu. D. Vostra ve departaseti dein loculu Comisiunei, er' io cá presiedente mai remasem, pre candu sosì acolo autentic'a scire dein Bucovin'a, cà autoriulu acelui Proiectu nefericitu e unu romanu dein principate, care cu totu de adensulu se va nevolî, cá Proiectulu se se adopte in principatele unite si cà membrii Comisiunei dein Bucovin'a, nescari boiari betrâni, nu voru se scia nemica de principiulu etimologicu. Dlu P. V. mia aratatu scrisori'a in origine.

„Dein asta causa, periclulu dar' totu mai stà, asia câtu guberniulu nu are, decâtu se tenda mân'a si se dîca: Mie inca-mi mai place sistem'a proiectului dein Bucovin'a, sîlu adoptu pentru actele statului, er' literatii, caror'a nu le place, spargasi capetele!

„Deci recunosce, Dlu mieu, cà cu tota buna volienti'a, ce o vomu presupune dein partea regimelui, — dar' cu asta mesura imperfecta, de a ne aduná numai in parti, nu in totu, — de asi reserbá dereptulu de decisiune definitiva, — nu a

facutu alta, decâtu cà ne a pusu intru unu periclu mare totu venitoriulu literaturei romane.

„Autoriulu articlului, de **acestu** periclu s'a temutu, si de acest'a me temu si io, si me voliu teme, panà candu nu voliu vedé decisiunea gubernamentale esîta in conformitate cu operatulu Comisiunei nostre.

„Am dereptate, au nu? — La totu casulu ve incredintiezu, cà in ceea ce am scrisu intru apararea articlului mentiunatu, intru nemica nu m'a influintiatu acelu nume, ce se afla in fruntea lui.

„Mai remane inca, cà preocupandu intentiunea guberniului, care pote voliea dela sene a ne asecurá in publicu: cà nu are de cugetu, a ne octroiá una ortografia, — asecurare, care ne potea fí de mare pretiu, — acumu, dupa ce l'amu preocupatu noi, in protocolu si in Gazeta, nu ne-o va mai dá, crediendu a fí de prisosu, dupa ce noi nu mai avemu indoiele.

„Intru altele, dorindu cá se fimu cu totii depururea uniti intru acel'asi cugetu de sinceritate si dereptate catrà noi insine si catrà altii, am onore.“ —

Resultatulu fù, precumu s'a preveditu. Operatulu Comisiunei nostre fù lasatu la una parte, si proiectulu Bucovinenu adoptatu in faimosulu **Lepturariu**.

Nota. In urma, autoriulu articlului dein Calatoriu mai terdîu ne comunicà nrulu cestiunatu, dein care amu luatu copi'a urmatoria:

„Wanderer, 23 Sept. 1860, Nr. 220.

„Aus Siebenbürgen. (Zur Sprachenfrage).

„Kaum ist die romanische Sprache durch die Bemühungen unserer romanischen Philologen, insbesondere durch zahlreiche wissenschaftliche Leistungen des gelehrten Blasendorfer Domherrn C., prinzipiel dermassen geregelt worden, dass eine breite Basis zu ihrer weitern sowohl grammatischen als syntaktischen Entwickelung gewonnen wurde, und dem gemäss die romanische Nation einer erfreulichen Zukunft auf diesem Felde mit Zuversicht entgegen sehen konnte; so sehen wir alle unsere Hoffnungen in dieser Hinsicht durch den kundgemachten Willen der siebenbürger k. k. Statthalterei bedroht, wornach eine Orthographie für die romanische Schreibart fixirt werden soll. Dadurch wäre einer freien, lebendigen, und organischen Entwickelung und Feststellung der Orthographie für unsere Sprachforscher ein für allemahl der Weg abgeschnitten, und dafür eine Orthographie von Amtswegen geschaffen, deren sich von nun an alle Romanen in ihren Eingaben an die k. k. Behörden einzig bedienen dürften. Es scheint keinem Zweifel zu unterliegen, dass eine solche behördliche Massregel nichts anders bezwecken könne, als uns indirekt förmlich zu zwingen, das rationelle Studium und die damit Hand in Hand gehende, progressive Entwickelung der Srpache aufzugeben, und die behördlich zu fixirende Orthographie, als ein unabänderliches Muster von sprachlicher Vollkommenheit hinzunehmen, und dadurch allen und jeden Fortschritt in dieser Hinsicht illusorisch zu machen.

„Es kann freilich nicht geleugnet werden, dass die hohe Statthalterei, wie d. Gaz. Transylv. meldete, auf den 2. Oct. d. J. eine Commission aus sogenannten Fachmännern und wenigen Capacitäten nach Hermannstadt zusammen berufen wird, damit diese über eine zu fixirende Ortographie der romanischen Sprache ihre Meinung an den Hrn. gr. or. Schulrath W. zur Begutachtung abgeben, dieser aber die Meinung der Commission censuriren und nach seiner eigenen Einsicht formulirt, der h. Statthalterei und dann weiter dem h. Ministerium unterbreiten möge, worauf über die Uniformität der romanischen Ortographie mit lateinischen Lettern behördlich zu entscheiden, und der modus-qualiter zu bestimmen sein würde. Ob aber diese Herrn competent sein dürften, der weitern Entwickelung auch nur selbst der Orthographie vorzugreifen? das bezweifeln wir. Es ist dieser Modus gar nicht nothwendig, weil für den Kenner der romanischen Sprache es ein leichtes ist, die mit wenig ortographischem Unterschied geschriebenen Eingaben zu lesen und zu verstehen, während für einen andern, welcher der romanischen Sprache nicht mächtig ist, es ganz gleichgültig sein kann, ob mit dieser oder jener Ortographie geschrieben wird, weil er weder das Eine noch das Andere versteht. Und wenn uns eine Frage erlaubt ist: Was würde man thun, wenn Eingaben dennoch nicht mit der behördlich vorzuschreibenden Orthographie geschrieben wären? Würde man solche allein wegen nicht Einhaltung der vorgeschriebenen Orthographie zurückweisen können?

„Nach unserer Ansicht wäre es zweckmässiger, wenn ein jeder Beamte, der mit den Romanen zu verkehren hat, die Sprache selbst erlernte, und das onus statuendi orthographiam den gelehrten Philologen und der Zeit überliesse, weil eine behördlich festgesetzte Ortographie nicht im Stande ist, bei den respectiven Herrn eine Kenntniss zu ersetzen, welche sie durch volle eilf Jahre nicht der Mühe werth gefunden haben, sich zu verschaffen, hiedurch aber nur der Sprache selbst ein Hemmschuh angelegt wurde.“ Urm la p. 471

(XXXVI).

De latinitatea limbei romane.

XI.

Schuller a premisu si unile principia pentru etimologirea sa, de cari nu scimu ce se dîcemu,

deca suntu de ceva insemnate ori numai otiosa, — si in urm'a loru una serie lunga de etimologie romane *), cá de proba pentru aplecarea aceloru principia, inse dupa noi cu pucinu resultatu pentru scientia, atâtu dein caus'a falsitatei propositului seu, càtu si dein necunoscenti'a limbei romanesci.

Pentru cà, de si suntu unele erori, ce se potu atribuí mai bene tipografului decâtu autoriului, cumu este pre pag. 78: kont in locu de kort (cortu); p. 94: mitizel in locu de mititel etc.; — dar' altele suntu neaparatu a se ascrie numai in contulu nescientiei dniei sale, precumu:

skleâfe (p. 85), gespaltenes Stück, Scheit, engl. cleave, d. klaffen, spalten, nieders. klave, Dictiunariulu de Bud'a are: şcléfa, шклеафъ, si dupa elu chiaru si Pisone si Raulu: scleafa. Inse vorb'a e de almentrea atâtu de rara, câtu in viati'a mea nu o am audîtu, si Klein, dela care se trage, inca nu a potut'o audî decâtu numai dela romanii sî sasii dein Sadu. Erorea dar' de inceputu e a' Budeniloru, cari forà nece una alegere au bagatu multe gunoia in dictiunariulu loru, si de cari aru fí potutu aduná de prein Sasime si Ungurime cu milie-le, de cari alti romani nu mai sciu. Inse in alu doile locu e si erorea lui Schuller, cà in locu de a cautá etimologi'a in sasime, a mai volîtu a alergá prein Angli'a si Saxoni'a, pentru care sia avutu causele sale.

hergolage (totu acolo), munter, thätig, gr. ἐργόλαβοσ. Dictiunariulu de Bud'a: „Hergólaşiu хъргълаш, — dela latinesculu: ergolábus: aquelu substant. in codice iustini IV, 59, — séu a graeco: ἐργον et λαβεεν, capere, prehendere.“ Deci meritulu acestei etimologie la totu casulu nu este alu lui Sch., ci alu clevetitiloru Budeni. De almentrea liertene si Sch. si Budenii, deca spunemu, cà erasi in viati'a nostra nu amu audîtu asta vorba, nece cumu o scrie Sch. nece cumu o scriu Budenii, ci D. dieu mai scie, dein ce gunoia o au mai scosu, si apoi o au grecit'o cu multa eruditiune, de care te feresca D. dieu.

siesk und sfiesk (p. 86), scheu machen. De form'a siesk nu amu mai audîtu panà acì, si pote cà e numai dupa fantasi'a Criticului, pentru cá se o pota etimologisá mai liusioru dela scheu. Dealmentrea si in vorb'a sfiescu Budenii inca se porta non plus ultra de buni etimologi, de esemplu: „Nota. Gallis. se defier, Hisp. desconfiarse, i. e. diffidere.“

imáge (p. 87), Gemeindeweide, altd. masse. Dict. Bud. „imaşu, имашъ,“ ci nui pune etimologi'a, nece i puse alta forma usitata: nimasiu, neindoitu pentru cá sei pierda urm'a, dela ung. nyomás, care pre multe locure romanii-lu dîcu nimasiu seau chiaru cu н moliatu cá la unguri ny; er' etimologistulu nostru erasi fugì in Germani'a, se afle una secatura.

schireâp (totu acolo), muthwillig, wild, engl. shrewd. Dict. Bud. scrie, cumu se si pronuncia pretotendenea, cu s: sirepu, nu cu sch; si anume spune, cà se dîce numai de cali; er' Sch. ia datu semnificatiune generale, cá vorbei anglesi shrewd, malîtiosu etc.; inse ce-nei va poté crede, cà sireapu romanescu e totu un'a cu schrud anglese, fiendu cà asia se pronuncia.

jeruesk und jerkuesk (p. 88), schüren; va se dîca: jaruescu, si dupa Dict. Bud. si jercuescu, dein cari numai form'a de antaniu ne-e cunoscuta; si credemu, cà se deriva dela jaru, slov. жаръ, calor, aestus; la noi carbuni aprensi, de unde jaratecu, si a jaruí, adeca a misicá jarulu, si de acì a se belí despini etc.; er' deca schüren inca insemneza a misicá foculu cu ore-ce, caus'a pote fí, cà si germanii au luatu asta vorba dela slavi, er' nu romanii dela germani.

speârke (totu acolo), siebenb.-sächs. sperki Degen, altgal. spara, engl. spear Schwert, Speer. Dict. Bud. „spérghe, Спѣрге, gladiolus ensis;“ de ací si Raoul sperghia. Inse nu sciu, deca l'a mai audîtu ce-ne-va, afora dein Sadu, cá si sclef'a de mai susu; eu celu pucinu nu l'am audîtu nece una data.

langre (p. 89), Lärm, gr. λακέω lärmen, λακερός lärmend. Dict. Bud. „Langr'a, Лангръ, larma, holca, subst. tumultus, clamor. — Ital. grido, clamor;“ si de ací Raoul. De unde au mai scosu Budenii si acesta vorba, er' nu sciu, si nu o am audîtu in vieti'a mea. Comparatiunea loru cu grido e cá si alte multe de nece una valore, — dar' a'lui Sch. dela vorbe grecesci, e chiaru ridicula, nu numai pentru cà pucinu sémena cu langre, ci si pentru cà la greci inca suntu forte raru usitate; de unde dar' le aru fí potutu audî romanii?

---

*) Pag. 82: Eine Reihe rumunischer Etymologien.

obschte (totu acolo), Herr, engl. ost. Dn. Sch. deca ar' fí sciutu romanesce, ar' fí sciutu si acea, cà la romani alt'ai obschte, alt'a oste; cà obschte e vorba slovenesca овще, овщі, commune, publicum, cumu intielegemu si noi, — er' candu vremu se dîcemu, cea ce latinulu dîce exercitus si germanulu Heer, atunci dîcemu oste; si cà oste, nu e dela angl. ost; ci vorb'a anglese ost e vorba luata dela francesi ost; er' ost franc., oste rom., si oste ital. suntu tote dein vorb'a latina hostis, care in limb'a vulgare insemná si oste. Eca ce scrie Ducange in glossariulu latin. med. s. v. hostis: „2. Hostis, exercitus, castra, expeditio bellica, Gallis Host et Ost, Hispanis Hueste, Gloss. lat. gall. Exercitus; Host. Gregorius M. lib. XII, ep. 23: Hostem collectum habet. Anastasius in Joanne VI. PP. Et illum cum suo hoste repedare fecit, etc. — Sed et feminino interdum genere usurpatur. Baldricus in Chron. Camerae. lib. III. c. 68: Terram hosti suae devastandam distribuit etc." Si alte mai multe esemple, atâtu pentru genulu masc. câtu si femininu, intru insemnarea exercitus; unde oserbàmu, cà la noi oste inca e de genulu femininu, si nece una data masculinu. Dn. Sch. a potutu scí acestea dein urma prea bene, ci credemu, cà le a si sciutu, ci n'a vrutu se scia, vrendu se scotia omeniloru ochii, cá si candu romanii nu aru avé vorb'a latinesca, ci anglo-germana, si de acea a si scaimbat'o in obste, Er' deca nu a sciutu nece atât'a, atunci mai bene facea si elu rote, decatu se scria etimologie romanesci.

Dar' se venimu la alt'a si mai cornurata. La pag. 89 scrie: De aici se tiene pote si isp. soltero (dela solitarius) r. holteâriu, holteiu Hagestolz. conf. gr. ὖς si σῦς Sau, ἑπτά si septem, ὑπέρ si super si alte mai multe *). Dict. de Bud'a: Holteiu si Holteriu, — a lat. cultus, a. Si in adeveru aici Sch. a intrecutu pre Budeni in latinisare, si Budenii-i potu pismuí asta derivatiune atâtu de plausibile, pentru cà in adeveru soltero la ispani insemneza june neinsuratu, va se dîca holteiu seau holteriu, si asemenarea e aprope. Cu tote astea, noi nu credemu, cà asta derivatiune e adeverata, de si nu scimu dá alt'a mai buna, decâtu cà, deca si Sch. o admite, dîcemu si noi valeat, quantum valere poterit. Mirarea nostra e numai, cumu Sch. a potutu sesi uite de program'a sa, si se ajute Budeniloru in furi'a loru de a latinisá tote. Dar' se nu ne mai miràmu, pentru cà nu suntemu dein celi ce nu credu in minuni, si Sch. nu a facut'o de capulu seu si de voli'a sa, ci dein fatalitate, cá se nu se pierda una idea, ce is'a parutu prea ingeniosa, decâtu se o ascunda, de sî erá contraria celoru alalte idee ale sale.

XII.

Totu de aceeasi categoria suntu si etimologie-le urmatorie.

ghelghesk si ghelgheresk (p. 90), gurgeln, gr. γαργαρίζω. Dict. Bud. „Gălgăescu (gălgărescu), verb. act. gargarizo, gargaridio; a lat. gargarizo;" — acì dn. Sch. nu are altu meritu, de câtu, cà nu a descrisu bene vorb'a romanesca, si a pusu grecesce, in locu de latinesce; este inse mare indoiela, deca romanii o au luatu dela greci, si nu dela latini, cari inca o usiteza, si inca in doue forme, precumu o oserbeza dictiunariulu de Bud'a: cu zo, seau dio, ce in pronuncia totu un'a erau. Dupa ce inse si germanii au mai asemenea: gurgeln, prea liusioru potemu vení la ide'a, cà asta vorba inca e numai dein vorbele formate dupa imitatiunea naturei, si cà de acea asemenarea loru intru limbe diverse e mai totu de un'a numai casuale; de cari vorbe tote limbele au.

nálve (vrè se dîca nalba), Malve, lat. malva (totu acolo); erore de tipariu e? seau erore de scienti'a limbei romanesci? Deca Sch. se uitá mai bene in Dict. de Bud'a potea vedé negru pre albu: Nalb'a f. Налбъ. subst. Malva, — a lat. Malva, m mutato in n et v in b."

nunte (totu acolo), Hochzeit, fries. manna heurathen, manda r. nunte. Dn. Sch. decâtu se merga in Frisia, mai curûndu ajungea la adevarat'a origine a vorbei, deca se tiené si acì de dict. de Bud'a, carei spune, cà e: a Lat. nuptiae. Romanii dela nubo au facutu numpta in locu de nubta seau nupta, cumu si grecii au dîsu: νύμφη, care e totu de una origine cu nupta; er' deca romanii nu au formatu nunt'a dela nuptiae, ci dela nuptus-a-um, arata numai, cà limb'a romana nu e strinsu derivata dein cea clasica

*) Hieher gehört auch span. soltero (von solitarius) r. holteâriu, holteiu etc.

latina; de almentrea si latinii clasici in locu de nuptiae au dîsu si nuptus-ûs in decl. IV; vedi esemple la Forcellini; — si deca latinii au facutu dein nuptus-a nuptus-ûs, pentru ce se nu fia potutu face si romanii si latinii nupta-ae in locu de nuptiae.

méghure (totu acolo), Gebirge, Schott. muckle hoch, seau e dela gr. μέγ' ὄρος hoher Berg *). Dict. de Bud'a nu are etimologi'a acestei vorbei tare latîte, care nu o amu aflatu la Slavi de câtu in vorb'a гора̀ munte; dar' deca e se alegemu intre muckle si μεγ'ορος, totu suntemu mai aplecati a ne alaturá la grecii dein vecini, decâtu l'a Scotii dela nordu, pre cari nui cunoscemu de locu.

muore (totu acolo), va se dîca: mora, Mühle, gr. μύλη, l. mora (!); presupunemu inse cà siací a smentitu tipografulu, nu autoriulu, punendu R in locu de L; dar' cà a scrisu muore cu ı in fine in locu de ъ, e forà indoiela dein pen'a autoriului, cá si in alte vorbe de mai susu; se vede dar' cà nu a sciutu distinge intre моаръ si moape, cari suntu departe cá cerulu de pamentu; noua proba de cunoscenti'a limbei romane.

mutte (totu acolo), va se dîca muche, Rücken, gr. νιῦτος, vrè a dîce νῶτος. Dict. Bud. are si muche si mute, cu derivatiunea ital. muchio si mozzo, in care neindoitu e mai aprope de adeveru decâtu Sch., pentru cà nu numai vorb'a grecesca nu insemneza decâtu spatele omului seau animalelui, er' la noi muchie nu insemneza nece una data spate, ci si pentru cà nu se pote esplicá terminatiunea che seau chia, care e forma deminutiva, cá in urechia, parechia etc. auricla seau auricula, paricula si alte multe in chia si chiu. Italii dîcu mucchio, dupa Crusca: Quantità di cose ristrete e accumulate. Lat. congeries, cumulus, acervus etc. De unde si noi dîcemu: muchi'a dealului; si suntemu de parere, cà si mucchio italianu, si muchia romanesca, suntu dela cumulus, intorsu in muculus seau muclus-mucla, intru semnificatiunea aratata; asemene intorsura avemu in padure in locu de palude; vedi Ducange l. c. sub v. si Diez etymol. Wörterbuch la vorb'a padule; si Crusca s. v. padule, padulesco, paduloso, numai câtu la noi si padure sia scaimbatu intielesulu originale, dîcundu-lu in locu de selba (remasu in selbatecu) lat. silva, si la unii scrietori vechi in locu de munte si dealu.

pare (totu acolo), Pfahl, lat. palus, nieders. pahl; scris'a intr' adensu Sch. pare in locu de paru? seau si aici a smentitu tipografulu? nu potemu scí; atât'a inse pote vedé si orbulu, cà paru-lu romanescu nu are de a face nemica cu vorb'a germana pfahl si sasesca pahl, avendu destulu vorb'a latina, er' germanii vedia eli cu vorbelele loru, cumu-si voru alege cu latinii.

púreche (totu acolo), Floh, lat. pulex; va se dîca purece, numai dn. Sch. scrie pre tsch cu ch cá anglesii, pote cà, vrea se arate si prein ast'a germanitatea limbei romanesci, — deca nu aru scrie asia si ispanii; — adaugemu numai, cà Floh inca pote fí dein pulex, cá si bolha ungurescu erasi dela Floh; asia se ajuta limbele un'a cu alt'a, dupa mentea loru.

sware (totu acolo), Dampf, engl. swale abbrühen, nieders. schmauchen, ohne Flamme brennen; — vrea se dîca: sfara; — inse noue erasi ne e prea departe a merge panà in Angli'a dupa sfara, ci, deca amu vré se latinisâmu in furia tote, amu derivá-o dela s = ex, si far-is, ce se ardea in sacrificia, cu carnea victimeloru, de in cari esiea sfar'a lat. nidor; ci aducundune amente de proverbia-le: sfara in tiera, si candui la cuniu, gaur'a sfir!, nu ne potemu oprí a opiná, cà si aici avemu a face cu una vorba imitata dupa natura: sфжр! de unde apoi a сфжрьí, si de ací сфаръ — in tiera; — deca nu, apoi éca si Ungurii dîcu: a kicsi csupor hamar fel for! ol'a mica curundu сфжръе.

yert (totu acolo), vergeben, engl. yield. Acì erá bene, deca etimologulu nostru luá mai bene a mente cele, ce scrie Dict. de Bud'a la vorb'a iertu; adeca: „Etym. libertus, i. e. iertatu de robie. Aureliani valachi dicunt: liertu, a liberto, b mut. in u, unde scribi debet liuertu et ieurtu (va se dîce mai adeveratu liuertu et iuertu) cum u otioso;" — ci furi'a de a anglisá nu l'a lasatu se apretieze asta oserbatiune esentiale, cu tote cà potea se fia oserbatu, cumu romanii molia nu numai pre L ci si pre B alu vorbeloru latine, cá iepure in locu de lepore, si scriere in locu de scribere. Pentru ai nostri mai oserbezu, cà vorb'a romanesca iertatu seau liertatu panà in secl. XVII sia retienutu sem-

*) Oder ist's das gr. μέγ' ὄρος etc.

nificatiunea originale: libertatus, i. e. servus libertate donatus, in Pravil'a de Tergovistia dein a. 1652 la pag. 170, c. 197: Пентрв ровъл ертат, ка съ нв іа пре Стънънъ-са. — ровъл ертат нв ва лва пре Стънънъ-са etc.; adeca: servus libertate donatus, seau libertus. Dealmentrea yield la anglesi nu respunde vorbei romanesci, decâtu departe, si propriè insemneza cá la latini cedo, concedo etc.

besserêi (p. 91), Gekröse, gr. μεσάραιον, engl. mesaraic (pote va se dîca: mesaraie), ce in dictiunariulu nostru anglese nu amu aflatu, ci aflàmu mesentery, care nu e altu decâtu mesenterium latinescu si μεσεντέριον grecescu; noi inse nu suntemu atatu de versati in artea macelária, se scimu, deca bezereii insemneza chiaru μεσάραιον seau μεσεντέριον, si de ar' fí asia, atunci inca meritulu acestei mari descoperiri etimologice ar' fí celu pucinu pre diumetate alu Budeniloru, cari sub vorb'a bezerei seau beserei scriu: subst. mesenterium, er' dela asta vorba panà la mesaraie anglese nu e prea departe.

herak (totu acolo), Pfahl, gr. χάραξ. Dict. de Bud'a: Háracu séu háragu m. pl. i. хърак сав хъраг, pl. ци, paru, paru de viie, séu de vinee etc. palus, vallus, charax etc. a Lat. charax. Vorba celu pucinu rara, cà nu amu audît'o nece una data; dar' de esiste, meritulu erasi e alu Budeniloru, celu pucinu pre diumetate.

peschkulle (totu acolo), lederner Sack, gr. φάσκωλος. Dict. de Bud'a: Pâschiulă f. пъшкіолъ, — a Lat. pasceolus. Acumu judece ori si ce-ne, care are mai mare meritu in etimologisarea acestei vorbe noue necunoscute.

dóstine (p. 93), Schattenseite, gr. δάσκιος schattig, engl. dusky dunkel. Dict. de Bud'a: Dóstina, дóстинъ, — pars montis soli haud exposita, pars postica montis etc. Vorba rara, ce noi nu amu audît'o, ci pote fí usitata pre la munti; la totu casulu etimulu ei nu e nece grecescu, nece anglese, ci romanescu: dosu.

halca (totu acolo), Splitter, Stück, gr. φάλκις Planke, Balken, span. halca, engl. hulk Masse. Dict. de Bud'a o esplica pre largu, dar' nui pune etimologi'a; noi inse nece pre asta nu o cunoscemu, cà nu amu audît'o; er' etimele grecesci si spanice suntu false, ne mai vorbindu si de cea anglese.

hagiu (p. 94), heilig, gr. ἅγιος (sic). Dá; si Dict. de Bud'a are: Hagiu, хациѕ; subst. — a Graeco: αγιος sanctus; inse si unulu si altulu falsu, cà-ci vorb'a e araba-turcesca, ce insemneza cercetatoriu, si intru intielesu religiosu: cercetatoriu de locure-le sante.

golomoch, golomoache (totu acolo), d. Gallimathias, engl. gallimatia (spr. gallimeechae). Dict. de Bud'a: Golomoçiu pl. çi, — glomeramen, conglobatio etc., forà etimologia; noi amu audit'o si in form'a gomolotiu, si numai intru intielesulu, ce-lu dà Dict. de Bud'a; er' de Gallimathias romanii celi mai multi nu au auditu, panà in dîlele lui Sch.

serindar (p. 106), vielleicht zum schott. sairin Almosen. Dict. de Bud'a are numai: Sarindariu, сърindapiѕ, officium 40 lyturgiarum pro defunctis; forà etimologia. Sch. neoserbandu, cà grecii moderni dein τεσσαράκοντα au facutu σαραντα, ce se pronuncia saranda, nu a vediutu etimologi'a vorbei sarindariu, ci dupa datina-si erasi s'a luatu prein muntii Scotiei, pentru ai aflá radecin'a.

XIII.

Dein cele produsa panà aci bunii nostri lectori, cari nu au avutu fericirea de a se ocupá cu deductiunile originarie ale autoriului, va poté, credemu, sesi faca una mica idea, atâtu despre eruditiunea carea de altmentrea nu i-o negàmu, câtu si despre esactitatea si soliditatea principia-loru, dar' si mai multu a' aplecatiunei loru dein partea Criticului nostru in asta operatiune limbistica.

Amu dîsu: numai una mica idea, — pentru cà, de si amu esaminatu multe dein esemplele probatoria ale autoriului, si inca panà ne a cuprensu uritulu, pre noi, si pote cà si pre indelungu rabdatorii nostri lectori, — dar' ce a remasu ne esaminatu face una parte cu multu mai notabile, ce se pote precepe, deca spunemu, cà numerulu etimologieloru propuse acolo de Sch. trece preste 800! Dein cari dar' noi nece macaru una dîecime nu amu esaminatu.

Elu le imparte in trei sectiuni. In cea de antaniu propune formatiunile organice ale sunetelorn in mai multe subimpartiri; — in a' II. formatiunile neorganice; — er' in a' III. una reductiune analitica de vorbe rumunesci la radecinele loru. Cea dein urma cuprende preste 140 de vorbe, er' cele de antaniu doue preste 660.

De esemplu, semi fia permisu, a produce de

in fia-care sectiune, inca câta una specimine, in tota orginalitatea loru, forà esaminare dein partea nostra, pentru una judecata mai nepartiale.

Dein sect. I. d. intarirea prein una cosunante licida: „Ocurenti'a desa de vorbe grecesci in limb'a rumuna, si presupusetiunea basata pre acelea pentru unu comerciu mai indelungu alu acestui poporu cu grecii, vorbesce in adeveru pentru intarirea vocalei inceputorie prein m, ce in ellenic'a nu e raru. Certe suntu, cá proba, grecesculu de miediulocu: ἄγαρος, r. magar Esel, si gr. εὐνοῦχος, cutiovl. monóchu castrat. gr. ἔλεος r. mille Erbarmung, si form'a dupla miel si mnel, gr. μῆλον Lamm. Dar' si curiosulu imperát Gaumen se formeza dein palatum, prein largirea lui m, pusu in a-ante cusunantelui, panà la una silaba. Inse ore moschie Grundstück tiene-se de vorb'a vechia germana de aceeasi insemnare esche, in dealectulu nivernese osche, lat. med. oschia, seau de franzes. mois, mas, angl. mease, messuage Haus mit Acker, — remania nedecisu."

Asia dara avemu magariu dela m — ἄγαρος, monochu dela m — εὐνοῦχος, — mila dela m — ἔλεος (bene cà ne-l'a scapatu de slavi si de милa loru!), — mielu si mnel (ce-ne pronuncia mnel de câtu capete surde?) dela μῆλον (aici pote grecii au pusu pre **m** la ἦλον?.

Apoi imperatu-lu (nu celu dein cerulu cerureloru, ei celu dein cerulu gurei) dela m — palatum. Si in urma momia, dela m — esche, seau m-osche, m-oschia, seau dela mois, mas, mease, messuage. Quel embaras de choix!

Dein sect. II. 2. Omisiune.

„gr. ἀνάφορα, r. náfure.

gr. διδασκαλος med. gr. δασκαλος r. daskul (sic), daskal, daskel (trei!) Lehrer.

gr. ἐρεύγω, r. regheesk rûlpsen.

l. extraneus, engl. stranger, r. strein fremd.

l. homo, r. omm Mensch.

angl. host, r. oaste Kriegsheer (a dou'a ora).

l. humidus, r. umed feucht.

l. ieiunium, span. ayuno, r. ajunn Fasten.

gr. ἰωή Geschrei, angl. hue, r. usk schreien (?).

gr. ὄφελος, med. gr. φελος, r. foloss Nutzen.

ungr. város, r. orage (sic) Stadt.

l. vapor, r. ábure neben vapure (!) Dampf.

anomal este l. linum, r. inn Flachs (!)

r. telian Italiäner.

Reflesiuni-le le amu pusu intre (—).

Dein sect. III. care nu e subimpartita, ci in ordine alfabetica: —

amezesck, schwindeln, se tiene de μέθυ berauschendes Getränk, μεθύσκομαι sich berauschen.

amuzesk hetzen, reizen, gr. μύζω zürnen (!), goth. mods, angl. mood Zorn.

asseâmen, gleich ähnlich machen, de goth. sama, angl. same derselbe, sameness Gleichheit (bravo!).

basne, Mährchen, gr. βάζω schwatzen, sachs. inf. basen Mährchen erzählen (ascundeti-ve slaviloru cu a' vostra басн!).

beesk, ein Kind pflegen, erziehen, spendiura prein celu gr. med. βάϊα nutrix, cu celu vechiu fran. baille de aceeasi insemnare, impreuna.

bentuescu, necken, beleidigen, angl. banter spotten, scott. bandy unverschämt.

bessne, Finsterniss, dela celt. bis schwarz, angl. bisson, beesen blind, vechiu germ. beeche Finsterniss.

bobosch, bunt, angl. bobbisch nett, sauber.

bobuone, Zauber, se pare afine cu angl. bob necken, span. bobo Harlekin.

buombe, Beere. Not'a rotundimei sa arata in radecin'a forte latîta; asia se dîce in franccius. bombé gerundet, angl. bombard Fasz etc.

bucáte, Speise, de span. boca, fr. bouche Mund, r. bukke Backe; span. bocado Mundvoll, Bissen (dar' bucca latiniloru unde a remasu? Quidquid incidit in buccam!).

chiga miga, angl. gewgaw (dî: guiga Sch. falsu; — ci ghiuga) Tändelei."

Si asia mai incolo, panà la —

telk, Auslegung, Erklärung, Erläuterung, angl. talk Gespräch, holl. tolk Dolmetsch, sach. inf. tolken dolmetschen.

Cu care si noi terminàmu, numai ne mai permitemu a atrage atentiunea lectoriloru nostri la verbele amuzesk si beesk, cari panà ací romanii le credeau de cojug. I: amutiu, amutiá, — si baiezu, baiá, baiatu! er' dupa filologulu nostru suntu de conjug. IV.

Ne place inca in etimologiele lui Sch. si acea resbunare, ce ne o dà contr'a Slavistiloru, cari totu strigau, cà limb'a romanesca e slavisata si ne ascrieau câte si mai câte vorbe slovenesci pre dereptu si nedereptu. Dar' a venitu in urma dn. Schuller, si

le a aratatu ad oculum, cà domni'a loru se potu duce de unde au venitu cu buzele inflate.

XIV.

Dn. Sch. se escusa in câtu pentru cele, ce va fì smentitu, cu neajunsa-le cunoscentiei limbistice si a le bibliotecei sale *), care si noi o acceptàmu si o ceremu asemenea, — petimusque damusque vicissim, — inse nu admitemu aberatiunile dein alte cause, nece injurie-le asupr'a omeniloru nostri, pentru cà si noi potemu se smentimu cá omeni ce suntemu, er' miediloce-le nostre suntu inca si mai neajunsa de câtu ale celoru de alte natiunalitati privilegiate si partenite de sorte. Er' deca ce-ne-va astepta numai dela romani, cá se nu smentesca nece una data, ne face d. diei, — si deca sinceritatei nostre nemenea nu vrè se creda, ne face bata-lu crucea. Noi ne multiemimu de asta onore, ce ne-se face, si ne tienemu la midiu-locu cu dîs'a Terensiana: Homo sum, humani nihil a me alienum puto.

Cu tote astea, mai recomendàmu atâtu etimologiloru straini câtu si aloru nostri, ce scrie Diez la prefatiunea dictiunariului etimologicu: Problem'a etimologiloru este a reduce vorb'a data la originea ei. Inse metodulu aplecatu pentru deslegarea acestei probleme nu e pretotindenea acel'asi; si liusioru se pote distinge, unulu criticu si altulu necriticu. Celu necriticu si-lià esplicarile pre nimerite deintru una asemenare esterna a' formei, seau o fortieza chiaru dupa una pucina asemenare, une oria chiaru cu tota diferenti'a aceleia, prein una serie de miedilocitoria create dupa placu. Una operatiune atâtu de smentita in principiu, cu tote cà câte unadata, candu nu lipsesce geniulu si semtiulu divinatoriu, s'a nimeritu vre unu castigu bunu, dar' la multi au adusu in discreditu tota artea etimologica, pre candu altor'a s'a recomendatu chiaru prein liusoretatea esercerei ei, la carea ori cine se semtiea predespusu de si forà chiamare si preparatiune;" si alte, ce le trecemu pentru greutatea traductiunei stilului germanu pre vorba intielesa romanesca.

Er' deca la nescientia se adauge si petulantia, cá se nu dîcemu mai multu, aiunci vai de Critica, etimologia, si progresu.

*) P. 83: meine beschränkten linguistischen Kenntnisse und die unzureichenden Hilfsmittel meiner Bibliothek; — ad impossibilia nemo obligatur.

XV.

Cu tote astea, cumu amu mai oserbatu poté si de alta data, noi nu negàmu, cà in usulu vulgariu la romani se audu si vorbe multe de origine germanica. Negàmu inse, cà suntu in mesur'a ce ne o presenteza dn. Sch., si negàmu si mai multu etimologie-le scalciate, trase de peru, de prein tote dialectele germanice panà la nordu, — si le condemnàmu, cá si etimologie-le de alta natura totu asia de scrintite cá și cele germanice, fia chiaru si dein limb'a latinesca, ori grecesca.

Mai multu inse condemnàmu tote conclusiunile istorice, basate numai pre atari barfele, de cari geme literatur'a, alesu germanica, in ce specteza apretiarea limbei romanesci.

Credemu inca si de prisosu, a mai registrá si noi vorbele germanice, ce le recunoscemu usitate multu la romani, pentru cà ele suntu mai tote numai localisate, eschise dein usulu generale si receeptu alu natiunei, intru asemenea cá si multe alte dein limbele viciniloru nostri.

Mai interesante inse ar' fí, deca amu poté aratá vorbe adeveratu gothice in limb'a romanesca; cari multi le nega: er' Sch. le admite si le apara, inse cu câtu fundamentu, este alta intrebare. De acea vomu produce unele ca de mustra.

het (p. 85), sehr, goth. at etc.

ape (p. 91), Wasser, goth. ahwa, l. aqua.

daike (ibid.), Säugamme, goth. daddjan.

bukkur (ib.), freuen, goth. fageds Freude.

gruope (p. 92), Grube, goth. groba etc.

dare (ib.), va se dîca: даръ, darum, goth. tharuch.

bulch (p. 93), Jahrmarkt, goth. dultch etc.

warde (ib.), Wache, goth. wardo etc.

gotch (p. 95), Kirchenvorsteher, goth. gudja.

leâk (p. 103), Arznei, goth. leik, lek etc.

mare (ib.), grosz, goth. merItha claritas.

pat (p. 104), Bett, goth. bad etc.

selage (p. 106), Wohnung, zum goth. saljan wohnen, salithwa Wohnung (apage! szállás ungr.).

serak (ib.), arm, elend, goth. saurgan.

sarikke (ib.), zottiges Oberkleid, zu dem goth. saerk etc.

Altele ce mai citeza, s'au adusu mai susu, dein cari tote cunoscutorii voru poté judecá, câtu castigu ese pentru etimologi'a limbei romanescu,

deca si a p'a, si g r o p'a, si b u l c i u, si s a l a s i u, si m a r e, si s a r a c u, si w a r d'a etc. suntu de origine gothica.

Sed manum de tabula!

Nota. Continuarea: despre cele Albanesi, grecesci, slavesci, turcesci, si unguresci, va urmá sub rubrice destinse, cá se nu se paria, cà amu inceputu unu articlu lungu neterminatu.

(X).

DESCRIPTIUNI TOPOGRAFICE.

III. Brescu.

Intre locure-le locuite de romani in Trni'a, cele mai vechia, cari panà astadi siau pastratu privilegia-le loru, cá locure r o m a n e s c i, suntu B r e s c u opidu taxale, si asia numitele S a t e-r o m a n e s c i, in Secuime. B r e s c u-lu in scaunulu Kézdi la pasulu Oituzului, in apropiare de tier'a Bersei, er' S a t e-le r o m a n e s c i in scaunulu Odorheliu-lui (adeca locu de Curte) lenga Cuculiulu mare (Ternav'a-m.).

Ele inse astadi nu mai figureza cá locure romanesci, ci numai cá opide privilegiate secuesci, de natiunalitate magiara si cu limb'a unguresca, in câtu celu pucinu s a t e-le r o m a n e s c i nu numai nu vorbescu romanesce, dar' nece nu mai sciu. Er' in Brescu, câti au mai remasu romani, suntu si pucini, cá la (?) de suflete, si ce e mai multu, nu mai tienu primatulu locului, cá la începutu, ci suntu cá pretotindeni in partile secuimei orientali, rari nantes in gurgite vasto, pre cari inca numai confesiunea de ritulu grecu ia mai tienutu panà astadi, de nu s'au innecatu cu totulu in undele marei secuienesci.

De B r e s c u, cà a fostu locu romanescu orecandu, ne documenteza privilegiulu regelui S i g i s m u n d u dein a. 1426, ce l'a publicatu Jos. Benkö in Milcovi'a s'a *). Er' de S a t u-r o m a n e s c u (Oláhfalu) documenteza destulu insusi numele locului, de si alte documente scrise nu avemu.

Jos. Benkö in Milcovia la loc. cit., si in Transilvani'a speciale (lib. II. cap. VI. § 39. Ms.), ne dà una descriptiune topografica si istorica destulu de interesante despre Brescu, dupa care si noi, ne avendu alte funtane mai certe si mai copiose, adaugemu acestu estrasu, mai dein cuventu in cuventu.

Elu scrie in ambele locure mai totu cu acelesi cuvente, ceste urmatoria.

Opidulu B r e s c u (ung. B e r e c z k, mai de multu B e r e c z f a l v a, in unele table geografice cu smentela P r e t z), e asiediatu la intrarea Oituzului, pre unde se intra in Moldov'a, si in tempure indelungate fù numeratu intre locure-le taxali, er' acumu (se intielege in a-ante de 1850) e militariu, si de religiunea rom. catolica.

Coscriptiunea numita Carolina dein a. 1721, asia scrie: Opidulu taxale B r e s c u jace in falcile pasului Moldovenescu. Are trei campi, dein cari doi spre miedia-dî, er' alu treilea spre apusu. Pamentulu e de miediulocu; deca se gunoesce bene, produce si frupte de tomna, precumu si grânu curatu, ci mai bune primaveri si anume secara. Mori suntu doue lunga riulu de preste opidu, inse pentru lips'a apei locuitorii suntu necesitati adeseori a amblá in alte sate la mora. Paduri cu lemne de lucru si de focu suntu destule, inse gliandose pucine. Venitu comunale nu are opidulu; ci locuitorii dein carciume si carausîe seau prejunture mai multu seau mai pucinu castiga, pentru cà alu loru este dereptulu de a vectorá marfele, cari se aducu seau scotu prein pasulu Oituzului; dar' dein contra eli si intru servitiulu publicu alu provinciei, atâtu militiei, care acolo pazesce pasulu Moldovei, câtu si estraordinariloru tramisi, candu se templa, facu servitia si dau prejunture pre spesele publice.

In asta Conscriptiune se numerau pre atunci opidani dein acestu opidu: parenti de familia 48, veduve de ale loru 9, dîleri 51, morari 2, straini 5, sesiuni 46. Boi de jugu 83, vaci 118, junci si junence 32, cali si epe 106, oi si capre 914, rimatori 185, stupi 60. Pamentu aratoriu 914 galete, nelucratu $20\frac{1}{4}$, semenatura de grânu si secara pre a. 1721 galete 340, de acì clai 3462. Semenature de ordiu si ovesu galete 197, clai 2814. Semenatura de mazere galete $12\frac{1}{4}$, fruptu galete $64\frac{3}{4}$. Sementia de canepa galete $28\frac{1}{4}$ clai $409\frac{1}{2}$. Fenatia 363 cara. Caldari de vinarsu 4, cu de 25 flor. Venitulu dein mori 90 fl., dein industria si negotiu 1135 fl. Tabacu pundi 80. Contributiunea pre a. 1721 erá de 414 fl. 56 denari. Detorie active 489 fl. 63 denari; — pasive 679 fl. 68 denari.

Conditiunea opidului Brescu a fostu cu totulu

---

*) Tom. II. pag. 117 — 120, sub e).

peculiare in tota secuimea. Pentru cà in tempure-le mai vechia erá numai villa, sea satu, mai alesu de una colonia romanesca, si acea inca nu prea numerosa; de ací a castigatu atare privilegiu, cá ori si cui dein tier'a Moldovei si cea romanesca, sei fia liertatu a se asiediá cu locuinti'a ací, si a se bucurá de libertatile acestui locu.

Care faima latienduse si ajungundu si la Sasii dein Tani'a, dein cari nu pucini acumu de multu locuieau prein pregiuru, au alergatu cu turm'a la acestu locu; inse mai in urma éra–si s'au intorsu in tier'a Bersei, de unde venisera mai antaniu.

Cumu inse mai in urma locuitorii acestui opidu dein romani, ce erau, s'au straformatu in Unguri, nu aflàmu urme positive, de câtu numai coieptàmu, cà transformarea si acì se fece, cá in tota secuimea, mutandusi confesiunea de ritulu grecu in latinu, si prevalendu usulu limbei magiare asupr'a celei romanesci.

Er' Diplom'a privilegiale, amentita mai susu, suna asia.

Diplom'a regelui Sigismundu dein a. 1426.

Nos Sigismundus, dei gratia Romanorum Rex. *) semper Augustus, ac Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, etc. rex. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Quod venientes nostrae majestatis in praesentiam fideles nostri, Joannes Kenesius **) dictus Magyar, et Radul filius Czako de Bereczfalva, nostrae declararunt majestati.

Quod in confinibus terrae Siculorum nostrorum versus partes Moldaviae existeret quaedam Villa Valachalis, Bereczkfalva vocata, ad praesens in parte populis destituta, quam si certis libertatibus libertaremus, ipsa populorum multitudine decoraretur, et homines in ea habitantes ad nostrae Majestatis servitia in illis confinibus Moldaviae essent promtiores, pro notitiae huius consideratione, visis etiam quibusdam literis fidelis nostri magnifici Petri de Pelströtez *) Comitis Siculorum nostrorum praedictorum, praefatae villae super huius modi libertatibus gratiose concessis, naturaliter attentis suplicationibus praefatorum Joannis Kenesi, et Radul filii Czako, ac Georgii filii Petri de Nyujtod, et Gregorii filii Matthiae de Lemhény, siculorum nostrorum pro talibus libertatibus habendis humiliter porrectis, dictae Villae, et quibuslibet in ea habitantibus, seu habitare volentibus, gratiose concessimus libertates: Quod nullus omnino Judicum Regalium, vel Terrestrium, ipsos judicare seu ipsorum judicio adstare compellere aut compelli facere debeat, vel praesumat, nisi ipsemet Kenesius, cum praefatae Villae Villanìs, praeassumtis sibi Siculis potioribus, quos maluerint, cunctis hominibus querulantibus judicium et justitiam valeant administrare, atque possint. Concedimus etiam gratiose, quod universi et singuli homines, cuiuscumque status et conditionis existant, de Moldaviae et Transalpinae partibus, ad dictam nostram villam Bereczkfalva, liberam et securam habeant facultatem veniendi, ibidem standi, et commorandi; quos quidem homines, pro quibuscunque factis, nec Judex Regalis, nec Terrestris, possit detinere, seu in persona captivare, sed ipse Kenesius praedictus pro tempore constitutus, cum Villanis dictae Villae, et aliis probis viris Siculis eo assumptis, teneantur cuilibet querulanti justitiam, ac omnimodam impendere satisfactionem; volumus autem, quod sicut hactenus sunt consueti, ita et in futurum dicti Kenesius et Villani de saepe dicta Bereczkfalva, ad faciendam custodiam in illis confinibus, et explorationem in partibus Moldaviae, obligati sint et adstricti. Harum nostrarum vigore et testimonio Literarum mediante. Datum in Brassovia, in festo beati Stephani protomartyris, anno Domini millesimo, quadringentesimo vicesimo sexto.

---

*) Asia Benkö.

**) Etymon termini Kenez, Kenezius, Kenesius, etc. expromsi Trniae meae tom. 1. p. 500. Cl. P. Pray vero, Critic. Dissert. VII in Annales Veteres pag. 134, haec adnotavit: „Id (vocabulum Kenezatus) ut apud Fischerum in Siberia pag. 209. est, ex Russico Knaes, quod principem notat, sumptum est; Kenezatus igitur valet principatum.“ Sed principatu proprie dicto minus quid significat; minorem videlicet terrae tractum, et Praefecti seu Judicis, qui eidem praeest, officium, cet. Nota J. Benkö.

*) Sic quidem nomen hoc in Confirmationalibus Leopoldinis de anno 1701, die 28 Junii, legitur: sed arbitror Pelseötz (pro hodierno Pelsötz), in originali scriptum fuisse. Hunc vero virum illustrem Catalogo Comitum Siculorum inferendum moneo. Nota J. B.

In câtu pentru Sate-le romanesci (Oláhfalu), J. Benkö in Milkovi'a sa prea pucine are insemnate, de càtu cà la loc. cit. (pag. 66) scrie: Cà aceste doua sate facu una comunitate baserecesca, unulu avendu basereca, altulu numai capela (paraclisu), de unde unulu se numesce ungouresce Szentegyházas Oláhfalu (Satu r. cu basereca), er' celu alaltu Kápolnás Oláhfalu (satu r. cu capela), pre intre cari curre riulu Homorodu. Ele suntu incungiurate de paduri, si ore-cumu isolate de celu alaltu tienutu.

Adauge, cà Timon le a numitu geminas villas Valachicas *), si nu de totu reu, deca liei a mente sunetulu vorbeloru, pentru cà la noi (se intielegu ungurii) romanii se numescu Olah; de acea inse se nu credi, cà locuitorii de astadi suntu romani, de nu cumu-va siau luatu numirea dela celi vechi, fiendu cà vorbescu ungouresce, nesciendu romanesce.

Inse in Trani'a speciale la loc. cit. (lib. II. cap. I. § 10. nr. 54. 55.), se inderepta pre senesi si are mai multe date despre aceste sate. Elu scrie:

Oláhfalu. Satu romanescu (Valachicus pagus); inse locuitu de Secui nu prea culti (parum exculti). E de crediutu, cà vechii locuitori ai acestoru sate au fostu romani, pentru cà de unde s'ar' fí potutu numí de almentrea satu romanescu? Locuitorii inse de astadi suntu secui, seau unguri, dupa datin'a de acumu de a numí si pre toti secuii dein tote scaunele secuienesci unguri pentru limb'a ungouresca, ce o vorbescu, — inse celi dein sate-le rom. o vorbescu mai aspru, de câtu locuitorii altoru sate, si au unele vorbe peculiari. Suntu celi mai zelanti pentru religiunea rom. catolica. Lips'a de frupte si bucate, ce o suferu pentru asprimea locului, si-o implenescu cu talietorie-le de scandure, dein cari ducu scandure si sindile in departare de multe mile prein tiera, pre cara cu rote forte mari si cu pucinu fieru.

Comunitatea acestoru sate e cá unu opidu fiscale, avendu propriulu loru jude regiu, si perceptoriu érasi regescu. Ele castigase dela principii Transilvaniei mai multe privilegia, dupa cari ele se scosera de sub jurisdictiunea scaunului Odorheiului; ci mai tardîu erasi se restrinsera, precum arata articlulu LXXIX dein aprobate P. III. si Edictulu LXXIV, prein cari se decide: Cá locuitorii dein Zetelaka (cari asemeni privilegia aveau) si dein Satu-romanescu, se dependa dela scaunu in cele judecatoresci, si se solvesca fiscului cele de solvitu, sub multa de 200 floreni. *)

Inse la a. 1674, nov. 17, in articlu VII dietale de nou se decreteza: Cá locuitorii posesiuniloru Satu-romanescu si Zetelaka, fiendu secui vechi liberi, si castigase privilegia dela principii tierei sub ore cari onere, se se sustienia in acele privilegia, numai se porte onere-le fiscali memorate in privilegia. Er' in articlulu IX dietale dein a. 1680, mai 18 se amentesce, cà celi dein Satu-romanescu stau sub jurisdictiunea fiscale.

Literele privilegiali, date loru mai antaniu de principele Gabriele Bethlen, la a. 1614, mai 8, cuprendeau puntele urmatoria, cari le dàmu in limb'a originale, dupa estrasulu facutu de J. Benkö la loculu citatu dupa originali-le, ce se afla la eli, si panà acumu, precumu ne-se pare, inca ineditu.

I. Quorum a modo successivis semper temporibus nullam a Capitaneis, Judicibus V. Judicibusque regiis, et reliquis officialibus sedis Siculicalis Udvarhely habeant dependentiam, nullamque iidem in eosdem jurisdictionem exerceant, verum Provisoris Curiae nostrae Albensis potestati et jurisdictioni subsint, idemque eosdem regat et dirigat, ita tamen, ut provisor etiam Albensis contra conditiones hisce litteris specificatas, eosdem minime turbet, ac ad alia praestanda et sufferenda onera ac servitia haud quaquam compellat.

---

*) S. Timon, Imago novae Hungariae, cap. XI: Rapidus est (riulu Vargyas), dum exundat. Oritur prope montem Hargitam supra geminas villas Vallachicas (Oláh falva). Edit. Vienn. de a. 1754 (p. 66).

**) Secuiu, ungouresce székely, dupa etimologia insemneza numai scaunenu, dela szék scaunu.

„Mivel a' két Oláhfalviak 's Zetelakiak, mig „privilegium alá nem adták magocat, székely szabad „sággel éltenek, annak utánna privilegium alá adván „magokat, elöbbeni régi boldog emlékezetü Fejedelmek „szép Privilegiumot adtak nekiek, melyben hogy meg „tartassank Nságod kegyalmességéböl végeztük: ugy min„dazonáltal, hogy privilegium akban specificult tereh vi„seleseket a fiscus számára, praestállyák, azokon kivül „Praefectus atyánkfiais egyébt tereh viseléssel ne eröltethesse, söt la erőltetné is, ne tartozzanak supportalni, etc. —

II. Deinde praedicti Capitanei, Judices V. Judicesque regii, ceteriqui officiales annotatae sedis Udvarhely in posterum, in medio eorundem inquirere, quaelibet onera exigere, ac quaslibet executiones peragere minime possint, verum omnia onera et birsagia exequi debentes homines nostri, per Nos vel dictum Provisorem nostrum Albensem, in medium eorum missi exequi et peragere possint vel valeant, Quae quidem birsagiorum et onerum executiones non in alium usum convertantur, sed in rationem nostram et successorum nostrorum assignentur.

III. Liberum sit illis pro voluntate et arbitratu ipsorum Judices ac duodecim Juratos, juxta morem et consuetudinem hactenus inter ipsos observari solitam eligere et creare.

IV. Universae causae, lites, et controversiae, infra valorem 25 florenorum hungaricalium aestimatae, ratione quorumcunque negotiorum et actuum in medio eorum exortae, in presentia dictorum Judicum et duodecim Juratorum agantur, exequantur et terminentur. Si vero eaedem aestimationem 25 fluorum excesserint, ibidem quidem moveantur, sed siqua partium judicio, et sententia per eos ejusmodi in causa lata et pronunciata, contenta esse noluerit, extunc per viam appellationis eaedem in praesentiam Provisoris ac juratorum assessorum sedis judiciariae Curiae nostrae Albensis, maturioris discussionis gratia transmittantur, ibique finaliter decidantur. Similiter causantes extranei, in foro eorum causas suas moventes, eundem jnris processum sequantur.

V. Nullus incolarum earundem possessionum quovis praetextu et titulo sub jugum, sive conditionem jobbagionalem se se alterius mittere, vel vero ob evitationem onerum et servitiorum, per eosdem praestari solitorum, alio se commorandi gratiâ conferre possit. Siquis vero talem intentionem habere comperiretur, is captivetur, neque aliter nisi sponsione fide dignorum emittatur. Quod siquis vero, clam insciisque ipsis aufugeret illinc, ac se surriperet, talis fugitivi incolae quaelibet bona, tam mobilia, quam immobilia, domusque et haereditates, quovis nominis vocabulo vocitatae, ad rationem Communitatis ipsorum occupentur. Ultimò, si Capitanei, Judices V. Judicesque regii, Officialesque Udvarhely, ac alii cuiusvis status et conditionis homines, contra libertates et privilegia ipsorum, ad aliquas contributionum collectas, sive ingressionem et lustrationem bellicarum expeditionum, eos adigere praesumerent, ob idque tam in personis, quam etiam bonis suis turbare, damnificare niterentur, extunc ipsi incolae, tam privilegia et libertates suas, quam etiam quaelibet bona quovis nominis vocabulo vocitata, contra eiusmodi violentos turbatores et damnificatores, defendendi habeant potestatis auctoritatem, ob idque nulli operi et birsagio subjaceant, si se ipsos merito defendisse comperti fuerint; alioquin, si aliquid — et inconvenienter in ejusmodi casibus patraverint, non alibi praeterquam Provisori nostro Albensi juri stare debeant.

Quibus eorum indultis hasce etiam conditiones annectimus et subscribimus: Ut annuatim ad civitatem nostram Albensem duo millia asserum deserratorum, propriis suis expensis et curribus, absque omni defectu deducere et vehere, idque mense Junio, sunt obstricti facere. Quo in negotio, personas eorum, boves, currus, ceteraque instrumenta ad vecturam necessaria, e vestigio Provisor noster dimittat, neque ad aliquos labores subeundos, vel quaelibet onera praestanda compellere praesumat.

2. Nunc hoc saltem unica vice et non amplius pro huius modi immunitate, per nos ipsis elargita ad rationem nostram, in territorio, et inter veras metas dictarum possessionum Szent egyházas et Kápolnás Oláhfalu, loco scilicet commodiori et aptiori, unum bonum, idoneum, molendinum serrarium, simul cum omnibus ligneis, et non ferreis, ad idem necessariis, erigere et aedificare; ac annuatim suo tempore numero centum truncos majores pro conficiendis asseribus aptos, ex silvis et alpibus ad molendinum istud deducere et vehere debeant. Ita tamen, ut nec ad excisionem, et praeparationem illorum asserum, ex ejusmodi truncis conficiendorum, neque vero in alium quempiam locum ex iisdem confectorum praeparatorumque asserum deductionem et vectionem adstringantur et compellantur.— Prout approbamus, acceptamus, ratificamus etc.

Aceste privilegia fura confirmate si de principele Georgiu Racoti I. la a. 1631, Jun. 25, si de imperatulu Leopoldu I. la a. 1701, Febr. 19.

Nota. Jos. Benkö in Milcovi'a sa la loc. cit. (tom. II. § L. pag. 47 not. 2), serie despre romanii, ce locuieau intre Secui: Cà la a. 1761, de ale romaniloru, se

numerau, in Scaunulu Odorheliului si filiali, 4 baserece, 9 preuti, si 1895 suflete. In Sepsi, 6 baserece, 10 preuti, 1562 suflete. In Kézdi, 6 baserece, 10 preuti, 1196 suflete. In Orbai, 2 baserece, 5 preoti 1100 suflete. In Miklosvár, 1 basereca, 2 preuti, 320 suflete. In Ciucu, Gyergyo, si Kaszoo, 7 baserece, 16 preuti, 3737 suflete. In Scaunulu Muresiului, 36 baserece, 50 preuti, 11,577 suflete. Er' locuitorii dein scaunulu Ariesiului romani, s'au numeratu impreuna cu celi dein Comitatulu Turdei.

CORESPUNDENTIE VECHIE SI NOUE.

III

Perillustris ac Clarissime Domine! Domine et Amice mihi peculiariter colendissime! *)

Quod aliqua in re Perillustri ac Clarmae. D. Vrae. servire, et submissum abhinc attestatum opportuno eô pertigerit tempore, multum sane, ac debeo, gratulor, ex animo precando, quo divinum numen Eidem robur ad explendas partes etiam obtenti novi muneris, constantemque bonam valetudinem benigne largiatur, eandemque perillustrem ac clrmam. D. Vram. praepotenti sua dextera in bonum praesidiumque nationis dehinc quoque votorum compotem efficiat, incolumemque praestet.

Sclavum illum vapidam gerere sub pectore vulpem, dum adhuc Budae agerem, subolui, primam eius recensionem **) perlegens, demiratus hominis impotentem animum tantopere, resumtis per nos ad politica tractanda, aviticis literis Romanis, offendi.

De viro illo polyglosso Vater, professore Regiomontano, qui continuationem operis Adelungii ***) suscepit, in literis perillustris ac clarmae. D. Vrae., usque 21. Maji a. c. ad me datis, atque hodie relectis, nullam inveni factam fuisse mentionem: forte in literis, Rmo. Dno. Major, non mihi, scriptis de eo quid scriptum fuit. Quod autem perillustris ac clarma. D. Vra. ejusdem continuatorem reflexit, linguam nostram haud affinem esse Albanicae, et Bulgaricae linguis, sed potius Italicae, et Gallicae, certiora eidem de eadem scribendo egregiam sane navavit operam, quem ut porro quoque, in devia nefors, per Kopitarum, et in sententiam a vero alienam inducendum, reflectere, deque indivulso nostrae cum matre antiqua Romana, sororiis item Italica, Gallica, et Hispanica linguis nexu convincere adniti dignetur, hisce impensius oro, rogoque. Non enim mihi persuadere possum, virum bonum, et veritatis amantem, in falsam propugnandam sententiam posse concedere, utut errare ignarum rei, seducique imprudentem etiam quire, ultro admittam. Certe Adelungius, si linguam valachicam ad Albanicam, et Bulgaricam retulit potius, quam ad Itallicam, et Gallicam, ex ignorantia, si vir cordatus, verique amans fuit, id fecisse censendus est, sororis has inter linguas intercedente nexu eidem haud perspecto existente, vocabulorum forsitan aliquorum saltem, ut opinor, Albanis, Bulgarisque, et nobis eodem modo sonantium, aut per vicinitatem, aut commercium, aut ritum denique nobis adhaerentium, enunciatione deceptus, non forma, natura, et syntaxi sermonis nostri, qui albanus, bulgaricusque absolute non est, neque id ullus sanae mentis, justusque rei arbiter, cui nostrae cum praefatis duabus sororibus linguis affinitas nota est, asseruit unquam.

Quod Spect. Dnus. Aron Cibiniensis *) in tam interessante Nationem negotio **) humanissime perillust. ac clarmae. D. Vrae. requisitioni nihil responderit, miror, doleoque. Quod desiderium autem meum Dno. Boiadzi ***) insinuatum fuerit, gratias ago; utinam speratum res effectum haberet.

Quod Lexicon attinet, illud parabitur, Deo me sospitante, locupletiusque, quam si Budae mansissem, futurum prodibit, sed tarde: revocatus enim domum solus tantum in eo laboro, reliquis fratribus, curis aliis, distractis, sed et ipse, quo minus non interruptè eidem vacare possim, aliis subinde implicari, distinerique debeo negotiis.

Orthographiam, quam in suis de 25. nov. a. prioris ad me dimissis pretiosis literis †) nimis intricatam, difficilemque esse, observasse dignabatur per ill. ac. clarma. D. Vra., si per mestarct, salva secus sententium reverentia, non nihil alterarem, faciliоremque scriptionem, omissis nonnullarum literarum signis, et spiritibus, redderem, imitatusque fratres nostros Italos, qui caetera a simplicitate scribendi laudantur, in duplicandis autem consonantibus supra omnes alias nationes liberales, atque faciles sunt, consonantes, ubi na-

*) Intielege pre Dn. Basiliu Popu, Dr. in medicina, catrà care e adresata acesta scrisoria.

**) Se intielege recensiunea lui B. Kopitar, asupr'a istoriei lui P. Maior, despre inceputulu romaniloru, vedi B. Kopitar's Kleine Schriften, t. I. pag. 230 seqq.

***) Intielege: Adelungs Mithridates.

*) Intielege pre Bas. Aron, advocatu si poetu.

**) Nu avemu scientia de ce negotiu, de nu cumu va totu pentru Mithridates.

***) Mich. Boiadschi, autoriulu gramatecei macedo-vlachice.

†) Nu avemu acesta scrisoria.

tara originis vocis, aut significatus distinctio exposcit, sine omni scrupulo duplicarem, quodque hactenus, vigentibus apud Valachos Cyrillicis literis, seu propter earum, ad vocum originem obscurandam potius, quam illustrandam, aut ostendendam deservientem, hirsutam, alienamque figuram, sive ob aliam quancunque causam, factum, observatumque non fuit, aut fieri non potuit, tuta adhiberem conscientia, idque tanto magis, quod ea res tantum abest, ut linguae simplicitati officiat aliquid, ut eamdem potius, et vocum respectivarum etymon, simulque et nexum cum sororiis linguis luculentius adhuc, atque firmius exhibeat, commendet, vindicetque.

De duplici autem, vocalibus omnibus, enunciatione id exigente, adplicabili communi spiritu ', ʌ, nihil hic nunc in contrarium dicendum habeo: Rmo. Dno. Major plene adsentior: cum nobis non tam vocum iis affectarum enunciatio, quam earundem etymologica origo adversus osores per radicales literas, latinas eas esse origine, neutiquam vero slavicas, aut Bulgaricas ostendendo, propugnanda, proposita habeatur; malo enim, quantum ad praeattactos ', ʌ, vocalium spiritus, cum aliis nationibus, valachici idiomatis, atque adeo etiam vis, et potestatis horum spirituum ignaris, in pronunciatione errare, quam in deducenda, remonstrandaque vocum origine peccare, aut deficere.

Liber, cuius titulus est: Th. Chr. Harles, introductio in notitiam literaturae Romanae, imprimis Scriptorum latinorum, pars prima legitima etc. inter libros defuncti hujatis academici R. Prodirectoris, Stephani Hatvanyi, occasione licitationis rerum ejusdem cognitus *), idcirco cum provocatis in eo scriptoribus perillustri ac Clarmae D. Vrae. notus, ni foret, hisce redditur, quo laudatos in eodem scriptores quoniam hic non reperiuntur, in publica aliqua ibi bibliotheca consulere, et quod ad rem nostram, nationisque bonum, et vindicias facere censuerit, ex illis notare, excerpereque dignetur **).

Aliter quippe invidi, et osores sentiunt, et loquuntur, scribuntve de Valachis, eorumque lingua, aliter ab his affectibus liberi, prudentesque et ingenui scriptores referunt, e quicus instar omnium (brevitatis causa) sit Ant. Bonfinius, qui rerum hungaricarum decade II. libr. VII. (edit Poson. typis Royerianis, anno 1744, procurat.) pag. 217. m. haec habet:

„Valachi enim e Romanis oriundi, quod eorum lingua adhuc fatetur, cum inter tam varias barbarorum gentes sita, adhuc extirpari non potuerit, ulteriorem Istri plagam, quam Daci, ac Getae quondam incoluere, habitarunt, nam citeriorem Bulgari, qui e Sarmatia prodiere deinde occuparunt. E legionibus enim, et coloniis, a Trajano ac caeteris Romanorum imperatoribus, in Daciam deductis, Valachi promanarunt. Quos Pius a Flacco pronunciatione germanica Vlachos dici voluit: nos contrà ἀπο τοῦ βάλλειν, καὶ τῆς ἀκίδος dictos esse censuimus, cum sagittandi arte praepoleant. Nonnulli Valachiae, a Diocletiani filia nomen inditum censuere, quae illorum principi nupsisse fertur.“

Decade III. libr. IV. pag. 331:

„Hic (nempe Joannes Uniades), pater Mathiae Corvini, quo praestantiorem domi militiaequae virum illa tempora non viderunt) hic enim Valacho patre, matre vero graeca natus, industria, et virtute supra omnium opinionem, suum genus illustravit: parentibus nequaquam obscuris editum tradidere. Pater namque inter Valachos, qui Getarum, Dacorumque loca nunc incolunt, et e Romanis superfuisse colonis, veluti linguae similitudo testatur, sane creduntur, plurimum apud eam gentem potuisse dicitur“ denique. —

Decade III. libr. IX. pag. 405 inf. —

„Quamquam variae barbarorum eruptiones, Daciam populi Romani provinciam, et Getarum regionem una cum Pannoniis inundassent, colonias tamen, legionesque Romanas quae recenter recreverant, non potuisse interire. Inter barbaros obrutae, Romanam tandem linguam redolere videntur, et ne eam omnino deserant, ita reluctantur, ut non tantum pro vitae, quantum pro linguae incolumitate certasse videantur. Quis enim assiduas Sarmatarum inundationes, et Gothorum, item Unorum, Vandalorum, et Gepidarum eruptiones, Germanorum excursus, et Longobardorum (si bene supputarit) non vehementer admiretur, servata adhuc inter Dacos, et Getas Romanae linguae vestigia? quos nunc Valachos, ab optima sagittandi disciplina dicemus.“ Bonfin.

Ita Demetrius Cantemir in descriptione Moldaviae cap. IV. Ita Topeltinus, ita Benkö de romanitate Valachorum sentiunt, et plures alii, quos livor odiumque scribentes non invasit,

Nota. Finea in nr. venitoriu, unde se va vedé si numele scrietoriului: J. Corneli, canonicu gr.-cat. dein Oradea mare. Aici mai adaugemu numai, ce amu atinsu mai susu, dein Th. Ch. Harles, despre limb'a romanesca. Sect. II. §. XIV, p. 150 seq. —

„Num rusticae latinitatis prisca vestigia adhuc reperiantur, quaestio quoque orta est. In hodierna lin-

---

*) Avemu si noi editiunea dein a. 1781, Norimbergae, 8-o, pars. I si II (in care vorb'a: legitima nu o aflàmu), un'a dein cele mai bune carti literarie, alesu sectiunea II in prolegomene: de origine linguae et litterarum latinarum. Vedi §. 14 pag. 150, seq. de limb'a romanesca.

**) Deca intielege pre clasicii latini, atunci ar' fi de mirare, se nui fia avutu in Orade nece bibliotecele publice.

gua Italica luculentissima extare documenta, monuit jam et exemplis commonstravit Morhof in libello de Patavinitate Liviana cap. VI. ubi alios excitat auctores eiusdem sententiae.

„Linguas veteres Pannonicam atque Illyricam, et hodiernam Walachorum fuisse veterem latinam rusticam, contendit Stephanus Salagius de statu ecclesiae Pannonicae, libr. I. qui de statu civili Pannoniae agit, pag. 49. Quinque ecclesiis, (Fünfkirchen), 1777, m. 4.

„Accedit eius sententiae Fr. Grisselini, in Versuch einer natürlichen Geschichte des Temeswarer Banats, in Briefen an Standespersonen und Gelehrte. Wien 1779. m. 4.

„Is igitur in epist. VII. tom. I. cum aliis arbitratur, linguam Walachorum, uti hodiernorum Italorum, esse priscam plebeiam et rusticam, in Italia saeculo I. suetam. Idem ex opere quodam hominis cuiusdam docti non modo indicem vocabulorum Walachis atque Italis communium transtulit in suam historiam, sed adfirmavit quoque, multis supplementis illum posse locupletari ad maiorem perspicientiam convenientiae, quae cernatur in omnibus paene utriusquae illius linguae vocabulis, iis exceptis, quae Walachi sensim sensimquae a linguis novorum suorum dominorum accepta adoptassent, nec forma donassent latina; de qua re amplius videant linguarum istarum periti justique arbitri."

De cartea lui Griselini, la alta ocasiune.

NOTITIE DIVERSE.

— Ne-se serie dela Bucuresci, 7. Febr. v. 1869. Rme. Ve sunt multiemitoriu pentru documentele relative la Sinkai, ce mia trimisu on. D. M.

Intre insemnarile dein copilaria, eta ce am aflatu inainte numai cu vreo patru dîle.

Varia Georgii Sincai fata, volumu care mil'a impartasîtu R. D. Ioannes Turcu Archivariu, 1844 febr. 2; si dein care am copiatu cu man'a mea P. A. philosophiae auditor.

O carte alui Sincai trimisa lui Bob fórte uritu scrisa:

„Infrascriptus scio me quondam prohibitum fuisse secus quam hungarice loqui et valachice azért Méltoságos Püspök Ur!

Nagyságos Patronus Uram és szentséges lelki atyam!

Nagyságod fizesse ki a mim Balásfalván vagyon (si rapinam fovit, ut otiose tempus ne terram) máskent megyek a földi Istenekhez, a kik bajunkat eligazitják, mert én pénzemben nem hiszek, hanem a' mindenható-ban a' ki velem vagyon. Nagyságodnak elméjét nem probálom hanem alázatosággal instállom, hogy vagy vagyonomat fizesse meg harmad napok alatt, vagy gondot viseltessen mindenemre къї вedea, кȣї аї креzut.

Еȣ ръмжiȣ ал Мърiei тале пърintете mеȣ чел ... флетеск mai mȣлт воiторiȣ de вine шi фiȣ сȣфле-теск Георгie Sinkai.

De nȣ mъ крezї къ сжnт nemешї immunis ultra sexaginta annos 600 et ultra ostendam.

Blasii die 10 Augusti 1792. Verte folium.

Parens Illustrissime et mihi semper Reverendissime!

Possum omnia complanare solus, et si vis fac mihi tecum loqui, ubi jusseris et melius erit. secus solemniter protestor nam coram Diis terrenis triumphabo, tum tarde erit, quia non scivisti cui credas. Ad haec vero tibi Patris spiritualis gratiosam resolutionem orat.

Idem Sinkai mp. afflictus ultra modum actualis Director."

Atâtu copiasem eu dein originalu la 1841. — Cuventele Verte folium, suntu totu de man'a lui Sinkai. — In acelu volumu mai erá si alte multe asemine acte. Intre altele, mi-aducu prea bene a mente cà Sinkai pretendea dela Vladic'a Bob nisce pachara adusa dein Rom'a si daruite de Sinkai lui Bob. — Acumu le repetiea ex ingratitudine — episcopi.

Am crediutu cà aru poté se ve intereseze scrisorile ce v'am copiatu. Mi se paru destulu de characteristice. A. P.

— In adeveru, asia si suntu, prea characteristice, de acea miam si luatu libertatea, de a le communicá si mai in colo: pentru cari ve remaniu prea obligatu.

Editoriulu.

— Dela Vien'a ne-se tramise in dîlele trecute una brosiurica, de 15 pagine, sub titlu: Zur Etymologie der Farbenzeichnungen auf dem romanischen Sprachgebiete. De R. Rössler. La care cu ocasiune vomu reveni. Multiemita tramitietoriului anonimu!

— Cu nr. venitoriu XXV. se va terminá semestrulu I. a. c. De acea suntu rogati toti onoratii nostri DD. abonati, câti mai resteza cu pretiulu abonamentului, se bene voliesca a ne-lu tramite spre acoperirea speseloru editiunei si tramiterei.

— Anunciàmu totu de una data, cà mai avemu unu numeru mare de esemplaria dein toti anii, si se potu trage de a dereptulu dela editoriu cu pretiulu sciutu de 3 fl. v. a. (1 # pentru Romani'a) pre anu.

Nr. XXV. va aparé in 25. Maiu vechiu a. c.

Editoriu: T. CIPARIU. Imprimeri'a SAM. FILTSCH in Sabiniu.